IMPACTUL EDUCAȚIEI FORMALE ȘI NONFORMALE ASUPRA FORMĂRII COMPETENȚEI DE AUTOINSTRUIRE LA ELEVII DIN CICLUL PRIMAR

Mihaela PÎNZARIU,
doctorandă, Școala doctorală Științe ale Educației, Universitatea Pedagogică de Stat„Ion Creangă,” din Chișinău, profesoară la Liceul de Artă „Ștefan Luchian”, Botoșani, România

Rezumat. *Articolul explorează rolul și importanța convergenței dintre educația formală și cea nonformală și impactul acestor două forme extrem de importante în evoluția personalității asupra competenței de autoinstruire, privite drept una fundamentală pentru ciclul primar, realizată prin intermediul învățământului extrașcolar. Se evidențiază caracteristicile principale ale educației formale – structură organizată, curriculum standardizat și evaluare formalizată – în contrast cu flexibilitatea, abordarea centrată pe elev și metodele interactive specifice educației nonformale.*

Învățământul extrașcolar este prezentat ca un punct de întâlnire între cele două dimensiuni educaționale, oferind elevilor oportunități de învățare în contexte mai relaxate, dar bine organizate. Complementaritatea acestor forme de educație este subliniată prin exemple de bune practici, precum integrarea activităților extracurriculare în școli, parteneriate comunitare și folosirea metodelor interactive în predarea formală.

Concluzia articolului este că integrarea educației formale și nonformale în cadrul învățământului extrașcolar contribuie la dezvoltarea holistică a elevilor, pregătindu-i pentru provocările unei societăți dinamice și favorizând învățarea pe tot parcursul vieții.

Cuvinte-cheie: *educație formală, educație nonformală, competența de autoinstruire, activități extrașcolare, noile educații.*

THE IMPACT OF FORMAL AND NON-FORMAL EDUCATION ON THE DEVELOPMENT OF SELF-DIRECTED LEARNING COMPETENCE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Summary. *The article explores the role and importance of the convergence between formal and non-formal education and the impact of these two essential forms on personality development regarding self-directed learning competence, considered fundamental for primary education through extracurricular learning. It highlights the main characteristics of formal education organized structure, standardized curriculum, and formalized assessment in contrast to the flexibility, student-centered approach, and interactive methods specific to non-formal education.*

Extracurricular education is presented as a meeting point between these two educational dimensions, providing students with learning opportunities in more relaxed yet well-organized contexts. The complementarity of these educational forms is emphasized through examples of good practices, such as the integration of extracurricular activities in schools, community partnerships, and the use of interactive methods in formal teaching.

The conclusion of the article asserts that integrating formal and non-formal education within extracurricular settings contributes to the holistic development of students, preparing them for the challenges of a dynamic society and promoting lifelong learning.

Keywords: *formal education, non-formal education, self-directed learning competence, extracurricular activities, new educations.*

De-a lungul timpului, educaţia a însoţit istoria omenirii, fiind declarată fenomen social ce conservă şi transmite experienţele de cunoaştere teoretice şi practice, valorile culturii şi ale civilizaţiei de la o generaţie la alta. Educația rămâne procesul prin intermediul căruia se transferă valori, cunoștințe, informații înspre și dinspre mediul înconjurător. Este fenomenul socio-uman care asigură transmiterea achizițiilor teoretice și practice obținute de un individ de-a lungul evoluției sale, formându-i personalitatea necesară desfășurării de activități utile în plan social.

Individul învață prin intermediul educației diferite cunoștințe, norme comportamentale și morale, viziunea asupra lumii generațiilor trecute, dar și experiența formării unei noi lumi. Educația este procesul prin care se formează omul ca personalitate în plan cognitiv, afectiv-motivațional, volitiv, aptitudinal, atitudinal, oferindu-i acestuia oportunitatea de a se adapta la mediul social în care trăiește prin intermediul asimilării de norme sociale obligatorii, necesare stabilirii unor relații interpersonale.

Din punct de vedere pedagogic, educația este activitatea conștientă de stimulare, îndrumare, formare a educatului, este procesul de formare a individului pentru integrarea activă în societate, este procesul de formare intelectuală, morală, fizică, estetică și profesională, iar prin includerea celor învățate în propriile structuri de cunoaștere și acțiune, educația poate fi privită ca un rezultat.

Pe parcursul existenţei sale, omul este supus unor numeroase influenţe educative, cu sau fără intenție pedagogică, care pot acţiona în același timp, în mod succesiv sau complementar, în forme variate. Toate influențele și acțiunile educative care intervin în mod organizat și structurat în viața omului, sau în mod întâmplător, sunt găsite sub denumirea de forme ale educației. Acestea sunt modalitățile prin care se realizează activitatea de formare și dezvoltare a personalității individului.

Începnd din 1974, Coombs şi Ahmed – au echivalat educaţia cu invăţarea – și au identificat următoarele trei tipuri de educație:

- educaţia formală reprezintă educaţia instituţionalizată, realizată în școală, care e structurată ierarhic, gradată cronologic și condusă de la centru, prin tradiţie;
- educaţia nonformală este orice activitate organizată în mod sistematic, reali-

zată în afara școlii, în natură sau în locații aflate în parteneriat cu școala, are conținuturi și obiective, necesită elaborarea unor documente;

- educaţia informală reprezintă procesele educative neorganizate, care nu sunt subordonate unor obiective și finalități, ce durează o viaţă, prin care omul dobândeşte cunoştinţe, îndemânări, aptitudini.

Educația formală este definită ca fiind educația intenționată, sistematică și evaluată, realizată de educatori, învățători, profesori. Aceasta asigură accesul la valorile culturale, științifice, artistice, literare și tehnice, la experiențele social-umane, care au un rol decisiv în formarea personalității omului. Scopul acestui tip de educație este introducerea progresivă a elevilor în tainele cunoașterii și instrumentalizarea lor cu tehnicile culturale care să le asigure independență educativă. Educația este proiectată riguros, eșalonat, este desfășurată pe domenii, cu metode și mijloace de predere-învățare-evaluare precise și permite accesul tuturor indivizilor. Acest tip de educație introduce individul în tainele muncii intelectuale în mod organizat, recunoaște și evaluează achizițiile individuale. Teodor Cozma evidențiază ca o caracteristică a educației formale acțiunea de evaluare, ce revine cadrului didactic, dar și instituției școlare (Cozma, 1988,p.49). Văideanu însă, evidențiază punctele ei slabe: educația formală pune accent pe performanțele din programele școlare, pe transmiterea și asimilarea cunoștințelor în defavoarea dezvoltării capacităților și abilităților practice, lasă mai puțin timp studierii aspectelor cotidiene cu care se confruntă elevii (Văideanu, 1988, pp. 227-228).

Educația nonformală este opțională, flexibilă și variată, care diferențiază conținuturile, metodele și instrumentele de lucru în funcție de interesele și capacitățile elevilor, valorificnd experiențele lor de învățare. Activitățile sunt relaxante, solicită elevii în mod diferențiat, în funcție de interesele și capacitățile lor. Școala de azi asigură acces la contexte diferite de învățare, deci la educația nonformală. Educația nonformală este voluntară, solicită autonomie, inițiativă și participare directă, este centrată pe acțiune și contribuie la dezvoltarea integrală a celui care participă. Educația nonformală reprezintă totalitatea activităților educative ce se pot desfășura într-un cadru instituționalizat, dar situat în afara școlii, acțiunile sunt caracterizate printr-o mare flexibilitate care au efecte formative (Cozma , 1988, p.50). Acest tip de educație a existat dintotdeauna, nou e doar faptul că organizarea ei e planificată. Scopul educației nonformale este de a completa și întregi educația formală.

Acestor forme ale educației se alătură educația informală, care se petrece fără a avea legătură cu vreo instituție. Prin acest tip de educație învățăm ceva, înainte de a experimenta, de la cei din jur. Familia este cea care joacă primul rol de formator al copilului. Alături de familie sunt și alte persoane cu care copilul vine în contact:

prietenii, vecinii, oamenii de pe stradă, din magazine, din mijloacele de transport, de la locul de joacă etc. Copilul suportă, prin experiența zilnică, un proces continuu prin care își formează atitudini, valori, abilități și cunoștințe care se pot modifica de-a lungul vieții sale. Educația informală sensibilizează copilul față de diverse aspecte ale mediului ambiant, declanșează multiple interese de cunoaștere, dă posibilitatea unor explorări personale, precum și posibilitatea de a gestiona propriul proces de formare și o mai mare libertate de acțiune. Educația informală este diferită de la un copil la altul, depinzând de mediul social din care provine acesta, de grupurile de prieteni pe care le are, de locurile pe care le frecventează etc. Mediul social nu oferă totdeauna numai aspecte demne de urmat, așadar, acest tip de educație poate avea și efecte negative.

Între cele trei forme ale educației este necesar să existe o interacțiune, educația formală având rolul cel mai important. Interacțiunea este necesară pentru a se evita repetările inutile, supraîncărcarea, pentru a se lua în considerare interesele, opțiunile obiectului educației, raportate la finalitățile procesului de formare a personalității. Cele trei forme ale educației funcționează ca un complex, granițele lor fiind greu de trasat. Educația nonformală și informală completează educația formală din cadrul școlii, cultura elevului se îmbogățește, descoperind noi pasiuni, ieșind din rutină.

Mediul școlar nu permite în permanență manifestarea tuturor activităților formative și în sprijinul lor vin activitățile extracurriculare, prin activitățile informale și nonformale. Activitățile extracurriculare sunt activități nonformale, desfășurate în afara orarului școlar, dar care ating anumite aspecte ale Curriculumului Național și vin în completarea acestuia cu scopul de a întregi formarea persoalității copiilor ce se asigură prin educația formală, sau urmărește alte aspecte ale dezvoltării personalității copiilor.

În ultima perioadă, educația nonformală se apropie din ce în ce mai mult de spațiul școlar și răspunde provocărilor sociale prin lărgirea sferei de activitate și inițierea unor parteneriate cu comunitatea locală sau cu diferite instituții culturale. Sistemul educațional oferă copiilor, mai ales de când s-a introdus „Școala Altfel’’ și „Săptămâna Verde”, posibilitatea de a participa la activități pliate direct pe nevoile și interesele lor. Copiii au posibilitatea de a-și dezvolta noi abilități prin stabilirea de noi conexiuni între teorie și practică, posibilitatea de a descoperi valori și atitudini prin joc, experimentare și reflecție.

Activitățile extracurriculare trebuie privite ca un mod de dezvoltare emoțională, socială și intelectuală a copiilor. Ele contribuie la dezvoltarea de relații inter-umane pe termen lung, le permite copiilor rezolvarea conflictelor, angajarea în discuții, descoperirea de noi experiențe. Activitățile extracurriculare sunt considerate oportunități

pentru dezvoltarea de competențe, în funcție de ceea ce interesează pe copil. Importanța activităților extracurriculare stă în faptul că valorizează competențele dezvoltate, abilitățile personale, munca în echipă și au un rol complementar față de activitățile formale organizate în școală și oferă copiilor libertae de exprimare și de dezvoltare.

Activitățile extrașcolare sunt iubite de elevi pentru că participarea copiilor poate fi opțională și este în funcție de preferințe și interese personale, pot valorifica potențialul individual al copilului, se manifestă în forme variate și sunt flexibile ca structură, au caracter pluridisciplinar, se realizează în mare parte prin munca în echipă, prin cooperare, evaluarea este mai mult stimulativă sau chiar facultativă, evidențiază importanța relației afective care se stabilește între elev și profesor.

Ca la orice activitate educativă care satisface atât profesorul, cât și elevul, e nevoie de o corelare între proiectare, implementare și evaluare și o bună cunoaștere a colectivului de elevi. E important să se stabilească finalitățile educaționale, scopurile, obiectivele, metodele prin care se vor realiza conținuturile, care să aibă un caracter pragmatic și să ofere experiențe de învățare.. Evaluarea activităților extracurriculare trebuie să determine copilul să fie propriul său evaluator, să-l facă să înțeleagă că el este cel care poate regla procesul de învățare, de formare de competențe. Rolul cadrelor didactice este acela de a îndruma copiii spre cele mai valoroase activități extracurriculare, în așa fel încât acestea să nu acapareze copilul în defavoarea activităților educative formale.

Societatea modernă are o largă deschidere spre inovații și solicită formarea unei personalități care să se adapteze ușor la cerințele societății aflată în continuă schimbare. Prin intermediul activităților extrașcolare, profesorii urmăresc dezvoltarea capacității copilului de a se adapta la situațiile vieții cotidiene, de a-l îndruma să-și asume responsabilități sociale, de a-i stimula altruismul și compasiunea față de ființe, pentru completarea componentei cognivive cu cea comportamentală. Activitățile care valorizează noile educații sunt printre cele mai „gustate” de elevi:

Voluntariatul are tot mai largă răspândire în cadrul activităților extrașcolare și se practică de la cele mai fragede vârste, la nivel individual sau de grup și este modalitatea prin care sunt evidențiate valorile legate de comunitate, de ajutorul adus aproapelui şi de ataşamentul faţă de semeni, faţă de mediul înconjurător, faţă de pace şi libertate.

Protecția mediului este o prioritate a lumii contemporane, se regăsește în Strategia de Dezvoltare Durabilă a Uniunii Europene, pune accent pe creșterea gradului de responsabilitate a cetățenilor față de mediul înconjurător și de problemele sale și urmărește asimilarea de cunoștințe, formarea unor atitudini și comportamente de-

zirabile față de natură. Informațiile științifice legate de protejarea mediului pot fi achiziționate în cadrul educației formale, dar consolidarea lor, formarea deprinderilor care să motiveze conduitele și normele eco-civice se vor dobândi numai prin activitățile practice din activitățile extracurriculare.

Educația pentru alimentație sănătoasă este o altă direcție a noilor educații și reprezintă activitățile organizate în scopul educării copiilor pentru alimentație și nutriție sănătoasă. Ca orice deprindere, adoptarea unui regim de viață sănătos trebuie făcută din copilărie, având în vedere faptul că, la nivel mondial, obezitatea reprezintă o problemă care afectează multe persoane, iar alimentația sănătoasă și rațională poate îmbunătăți controlul greutății și al sănătății.

Educația financiară are scopul de a educa capacitatea copiilor pentru a înțelege cum funcționează banii, de a face cheltuieli bazate pe raționamente, de a-i gestiona în mod corect. Copiii pot învăța despre ce înseamnă disciplina financiară, devin conștienți de valoarea obiectelor, cunoștințele fiind folositoare pe tot parcursul vieții.

Educația pentru pace și cooperare se realizează prin activități care valorizează capacitățile copiilor de a soluționa problemele pe calea dialogului, a cooperării și dezvoltării relațiilor dintre ei. La vârsta școlarității mici, obiectivele educației pentru pace și cooperare pot fi realizate prin lecturi, povestiri, memorizări, vizionare de filme.

Educația pentru cetățenie democratică este acea latură a educației care urmărește formarea unei personalități adaptabile la continua schimbare a lumii, a unei personalități capabile de a se implica activ în luarea deciziilor, de a respecta drepturile și responsabilitățile celorlalți. Copiii sunt învățați să ia atitudine împotriva violenței, agresivității și intoleranței, să respecte diversitatea și să valorizeze pozitiv diferențele dintre ei.

Educația interculturală realizează cunoașterea și acceptarea altor culturi, în condițiile în care, prin intermediul proiectelor Erasmus, cresc posibilitățile interacțiunilor și contactelor cu persoane sau grupuri din alte țări, a interacțiunilor dintre școală și diferite instituții cu caracter educativ, cultural. Cunoașterea tradițiilor și obiceiurilor altor culturi, precum și promovarea culturii naționale sunt obiective ce pot fi atinse mai mult prin intermediul activităților extracurriculare.

Educația pentru timp liber este o latură a noilor educații ce cuprinde componente culturale, artistice, turistice sau sociale și urmărește dezvoltarea competenței copilului de a gestiona în mod rațional timpul liber, așa încât să aleagă ceea ce-l satisface mai mult, să se relaxeze. Școala poartă responsabilitatea pentru alegerea activităților de timp liber și poate informa copiii și familiile lor despre posibilitățile

de petrecere a timpului liber. Multe din activitățile învățate la școală, în cadrul educației formale, pot fi incluse în programul de timp liber: cititul poveștilor, recitarea cu intonație, practicarea la activități sportive. Ele vor contribui la dezvoltarea copilului pentru a deveni adultul de mâine, capabil să ia decizii care să-i aducă împliniri și satisfacții.

Concluzie

Activitățile extracurriculare contribuie la dezvoltarea psihică a copiilor, deoarece promovează acțiuni ce cresc stima de sine și autovalorizarea, reprezintă un mod de a cunoaște și prețui valorile folclorice, culturale și istorice ale poporului, oferă prilejul de a descoperi surse de informații din diferite domenii. Informațiile dobândite în cadrul activităților extracurriculare pot fi folosite în activitățile formale, fixând și consolidând cunoștințele, ajutându-i să folosească sursele informaționale, să alcătuiască colecții, să-și asume responsabilități și să se supună regulilor, să învețe cum să învețe.

Activitățile extracurriculare au o mare importanță în completarea procesului de învățare datorită caracterului practic-aplicativ și atractiv pe care îl au. Copilul este pus în situația să facă, să experimenteze prin forțele proprii. Profesorii reușesc astfel să pună în practică sfatul lui Pestalozzi: „Lăsați copilul să vadă, să audă, să descopere, să cadă, să se ridice și să se înșele. Nu folosiți cuvinte când acțiunea, faptul însuși sunt posibile.”

Activitățile extracurriculare au impact major asupra maturizării sociale a copiilor, a pregătirii acestora pentru a face față relațiilor sociale din mediul în care trăiesc, prin adoptarea de atitudini, comportamente, sentimente sociale în diversele împrejurări ale vieții. Implicarea activă în comunitate și luarea deciziilor, sporesc capacitatea de socializare, îi învață rolurile variabile pe care oamenii le pot avea în societate, determină copiii să fie responsabili, spontani, colaboranți, să lucreze în echipă, să aplice cunoștințele învățate, să învețe lucruri noi, să înțeleagă problemele comunității, să aprecieze latura pragmatică a activităților, să nu risipească timpul.

Referințe bibliografice:

1. BOCOȘ, M.-D. Didactica disciplinelor pedagogice, un cadru constructivist. Bucureşti: Ed. Paralela 45, 2007. ISBN-978-973-47-2482-6
2. CERKEZ, M., COSTEA, O.; SARIVAN, L. Educaţia nonformală şi informală: realităţi şi perspective în şcoala românească. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică 2009. ISBN-978-973-30-2605-1

3. COSTEA, O. Educaţia nonformală şi informală: realităţi şi perspective în şcoala românească. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 2009. ISBN-978-973-30-2605-1
4. COZMA, T. Școala şi educaţiile paralele. Iași: Universitatea Al. I. Cuza, 1988.
5. CREȚU, D.M. Psihopedagogie - Elemente de formare a profesorilor. Sibiu: Editura Imago, 1999. ISBN-973-9213-66-9
6. CREȚU, G. Valorificarea dimensiunilor formative ale activităților extra-curriculare în învățământul preșcolar - Lucrare metodico-științifică pentru obținerea gradului, Coord. Jeder, Daniela, Suceava, 2019.
7. CUCOȘ, C. Pedagogie. Iaşi: Editura Polirom, 2002, ISBN-973-681-063-1
8. JINGA, I., ISTRATE, E. Manual de pedagogie. Bucureşti: Editura All, 2008. ISBN-978-973-571-632-5
9. MACAVEI, E. Pedagogie. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1997, ISBN-973-30-5596-4
10. NICOLA, I. Tratat de pedagogie școlară. București: Editura Aramis, 2003, ISBN-973-8473-64-0
11. REPIDA, T. Educația nonformală: abordare teoretică și metodologică. Note de curs, Editura Universității de Stat din Moldova, Facultatea de Științe ale Educației, Chișinău, Republica Moldova.
12. VĂIDEANU, G. Educaţia la frontiera dintre milenii. Bucureşti: Editura Politică, 1988, ISBN/COD 693562IP13D1918ED.